

Криптовалюта цифрлық валютаның құралы ретінде

А.Ж.Тиштыкбаева¹, С.Б. Жеңісбай², Д.А. Курманали³

¹Қаржы кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.

^{2,3}«Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы бойынша 3-ші курс студенттері
arnagul0707@mail.ru, zhenisbais@mail.ru, kurmanalidilnaz@gmail.ru

^{1,2,3} академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Зерттеу нысанында салыстырмалы түрде қаржы нарығы – криптовалюта жаңа құрал болып табылады. Мақалада салыстырмалы талдау, логикалық әдістер қолданылады, криптовалюталардың сипаттамаларын және оларды реттеу механизмдерін бағалауға мүмкіндік берген зерттеулер.

Түйінді сөздер: криптовалюта, биткоин, цифрлық валюта, майнинг.

Бүгінгі таңда криптовалютамен, атап айтқанда, оның ең көп таралған түрі биткоинмен жасалатын операциялар көптеген елдерде тұрғындарының назарын аударды. Көптеген авторлар криптовалютаның әртүрлі анықтамаларын ұсынады. Кейбіреулер криптовалютаны «цифрлық валюта» деп анықтайды; басқаша – "...операцияларды есепке алу алдын ала белгіленген ережелер негізінде орталықтандырылмаған электрондық төлем құралдары" ретінде; үшінші - электрондық ақшаның жаңа нысаны ретінде; төртіншісі - "жаңа" ақшаның ең жарқын түрлерінің бірі. Белгілі инвестор Уоррен Баффет сұхбатында биткоин "мираж" екенін айтты [1].

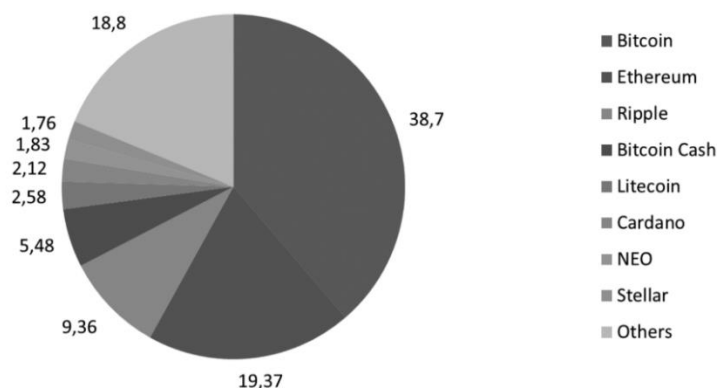
Криптовалютаның негізгі ерекшеліктері:

1) Криптовалюта кез-келген банк шығармайды және кез-келген елдің экономикасына байланысты емес. Криптовалюта шығарылымы мен шығарылымын біреу бақыламайды;

2) Әдетте, Криптовалюта жұмыс жасырын болып табылады. Банкпен және төлем жүйелерімен жұмыс істеу үшін жеке деректердің ең болмағанда бір бөлігін көрсету қажет. Бұл Криптовалюта қажет емес. Барлық ақпарат – әмиян мекенжайындағы белгілер жиынтығы. Айта кету керек, кейбір криптовалюта биржалары биржадағы шотты тексеру аяқталғанға дейін суртосуренсу-пен жұмыс істеу мүмкіндігін айтарлықтай шектейді;

3) Желі қатысушылары арасында активтерді тікелей беру.

Анықтамалар мен пікірлердің алуан түрлілігіне қарамастан, криптовалюта қаржы нарығының жаңа құралы екені анық.

Сурет 1. Криптовалютаның дамуы

Берілген суретте биткоин қазіргі таңда криптовалюталардың арасындағы ең көп таралған түрі екені анық. Биткоин криптовалюта нарығында 40%-ға жуық нарықтың үлесін құрайды. Басқа криптовалюталар биткоиннан кейін шықса да, олардың өздерінің ерекшеліктері оларды нарықтың ажырамас бөлігі ретінде саналады [2].

Кесте 1

Биткоин пайдаланушылар қауымдастығының құрылымы

қаржылық қызметтер, инвестициялық қызметтер	26,29 %
бағдарламалық жасақтама / дизайн	12,02 %
қаржылық, банктік қызметтер	10,66 %
жұмыспен қамту орталығы	8,91 %
тұтынушылық электроника / ұялы телефондар	8,72 %
компьютерлер мен перифериялық құрылғылар	8,56 %
танысу қызметі	6,91 %
саяхат / қонақ үйлер	6,85 %
жылжымайтын мүлік / тұрғын үй	5,56 %
бағдарламалық жасақтама / бизнес	5,52 %

Биткоин пайдаланушылар арасында Гендерлік компоненті тұрғысынан ерлер үлесі басым және 96,57% құрайды, ал әйелдер үлесі – небәрі 3,43%. Сонымен қатар, кестенің мәліметіне сүйенетін болсақ, биткоинды пайдаланушылардың ішінде үлесі ең көп келесі қызметкерлер: қаржылық қызметтер, инвестициялық қызметтер, бағдарламалық жасақтама, дизайн қызметкерлері мен қаржылық, банктік қызметтер. Егер біз криптовалютаны қолданушылардың жас категорияларын қарастыратын болсақ, келесідей нәтижелер шықты:

Кесте 2

Криптовалюта пайдаланушыларының жас құрылымы

Жасы	Үлесі, %
18-24	8,36
24-34	45,71
35-44	30,62
45-54	12,30
55-64	1,83
65+	1,19
Барлығы	100,0

Кесте бойынша қарастырсақ, жас ерекшеліктеріне бойынша 24-тен 34 жасқа дейін және 35-тен 44 жасқа дейінгі екі топтың үлесі 76,33% құрайды. Бұл бізге криптовалюта нарығының бейнесін суреттейді, яғни басты қолданушылар 24-44 жасқа дейінгі қызметкерлер [3].

Егер браузерді пайдалану тұрғысынан криптовалюталарды қарастырсақ, бөлу келесідей болды:

- Chrome (62,43%);
- Firefox (17,86%);
- Safari (14,54%);
- Internet Explorer – 1,77%;
- Opera – 1,31%;

Қалған браузерлердің үлесі (Edge, Ybrowser, Android browser, Blackberry) жалпы – шамамен 2% .

Егер қатысушылар қандай құрылғы түрлерін қолданатынын қарастыратын болсақ, онда криптовалюта операциялары негізінен компьютерлерден жүзеге асырылады, олардың device-типтерінің жалпы массасындағы үлесі 66,75% - ды құрайды, ұялы телефондардан жүргізілетін операциялардың көлемі 28% - ды және тек 5,25% - ды құрайды.

Мемлекеттер арасындағы криптовалютаның даму деңгейін келесідей қарастыруға болады:

Америка Құрама Штаттары биткоин желісіндегі есептеу қуаты бойынша көшбасшы позициясында. Кембридж университетінің баламалы қаржы орталығының (CCAF) мәліметтері бойынша, 2021 жылдың мамыр айынан бастап АҚШ-тың жалпы хэштегі үлесі (кеншілердің жалпы есептеу қуаты) тамыз айында 17,8% - дан 35,4% - ға дейін өсті .Сонымен қатар, соңғы уақытқа дейін ең ірі тау-кен орталығы болған Қытайдың үлесі нөлге дейін төмендеді [3].

Екінші орынды Қазақстан алады, оның әлемдік майнингтегі үлесі — 18,1%. Ресей биткоин өндіру бойынша үшінші орынға шықты, кеншілердің жалпы есептеу қуаттарындағы елдің үлесі 11,2% — ға, Канадада-9,6% - ға жетті. Дәл осы елдер, АҚШ-пен қатар, сарапшылар қытайлық криптовалюталарды өндіру қуаттарының көші-қонының негізгі бағыттары ретінде атап өтті. САҒ мәліметтері бойынша, Қытай тау-кен биткоинінде үстемдігін 2021 жылдың наурыз айында жоғалтты, оның хэштегі алғаш рет жалпы жартысынан аз болды.

Әлемдік масштабта біздің елімізде электр энергиясы салыстырмалы түрде арзан болып саналады. Сондықтан, атап айтқанда, криптовалюта өндіру бизнесі бізде қарқын алуда. Бұл өте көп электр энергиясын қажет етеді. Дәл осы фермалардың басым бөлігі Қарағанды, Павлодар және Алматы облыстарында орналасқан. Өткен жылдың маусым айында ел Үкіметі криптовалютаны өндіруді заңдастырды және электр энергиясын сатудан өте жақсы табыс тапты. Тек 2020 жылы ғана криптобизнеске 60 млрд теңге тартылды. Бірақ мұнда бір нюанс бар: криптовалютаны өндіру бойынша Қазақстанның барлық жетістіктеріне қарамастан, Қазақстанда онымен қаржы операцияларын жүргізу бұрынғысынша мүмкін емес. Сонда добывать болады, ал жұмсауға болмайды. Криптомонет алу үшін сейфтен шифр таңдау керек. Өндірістің сәттілігіне жабдықтың тиімділігі, желінің күрделілігі және жұмсалған электр энергиясының мөлшері әсер етеді, және ол көп нәрсені қажет етеді. Бір биткоин алу үшін орташа есеппен 78 мың кВт сағат электр энергиясы пайдаланылады. Ал бұл шамамен 1,5 млн теңге. Енді назар аударыңыз: Біздің елде он үш осындай крипто-фермалар бар, тағы төртеуі салынуда.

Тау-кен қызметін қолайсыз деп танудың салдарынан Қытайдың криптовалюта өндіру саласындағы үлесінің қысқаруы Қазақстанға әлемдік өндіру нарығында үшінші орын алуға мүмкіндік берді. Қазақстан үкіметі бұл индустрияны отандық ойыншыларға да, шетелдік инвесторларға да жайлы климат жасауға тырысып, келешегі зор индустрияның бірі ретінде бөліп көрсеткен болатын. Алайда, кейбір іс-шаралар, қаңтар 2022 жылғы электр энергиясын кеншілер үшін қосымша тарифті енгізу сияқты, сондай-ақ әлі жетілмеген заңнама барлық күш-жігерін нөлге дейін төмендетуі мүмкін.

2021 жылдың 26 қазанынан бастап бөлшек инвесторлар АХҚО платформасында тіркелген биржалар арқылы cryptocurrency сатып алғанда, шектеулердің екі түрі қолданылады. Бұл туралы Forbes.kz бұл туралы "Астана"халықаралық қаржы орталығы хабарлады.

Осылайша, бір ай ішінде кірістер мен активтерді растаусыз сандық активтерді сатып алу үшін \$1000 жалпы лимит белгіленген.

Осы лимиттен асатын сомаға cryptocurrency сатып алу үшін кірістер мен активтерді растау қажет. Сандық активтердің жиынтық құны жылдық кірістің 10% - ынан немесе бөлшек инвестордың барлық активтері құнының 5% - ынан аспауы тиіс (негізгі тұрғын үй құнын қоспағанда), бірақ \$100 мыңнан аспауы тиіс [4].

"Бұл шектеулер бөлшек инвесторлардың мүдделерін қорғау мақсатында қабылданды, өйткені криптовалютамен байланысты операциялар жоғары тәуекелдерге ұшырайды және инвестордың салған қаражатының толық жоғалуына әкелуі мүмкін", - деп түсіндірді АХҚО-дағы шешім.

Сонымен қатар, қазіргі уақытта криптовалюта нарығын дамыту бойынша Жол картасын орындау бойынша жұмыстар жүргізілуде. Бұл жоба Қазақстанның криптоиндустриясын дамытуды көздейді және ағымдағы жылдың соңына қарай ХҚК-да криптобирж іске қосу жоспарлануда. Бұл алаңдар 2022 жыл бойы тестілік режимде жұмыс істейтін болады.

Қорытындылай келе, криптовалюта – жаңа және келешегі зор дамып келе жатқан қаржы құралы, оның кең таралуы әлемдік экономикада қайтымсыз өзгерістерге әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, 2020 жылдан бастап криптовалюта нарығының дамуы коронавирустық пандемиядан туындаған жаһандық экономикалық дағдарыс аясында криптоиндустрияны дамыту мүмкіндіктерін қамтиды.

Әдебиеттер тізімі

1. Глухов В.В., Шмырева А. И. Дәстүрлі қаржы теориясы криптовалюталардың дамуына кедергі ретінде / В.В. Глухов, А. И. Шмырева - Сібір қаржы мектебі, 2018, № 6.
2. Кузнецов В.А., Якубов А.В. Жеке шетелдік юрисдикциялардағы криптовалюталарды (Биткойнді) халықаралық реттеудегі тәсілдер туралы,- Ақша, несие және қаржы, 2019, № 3.
3. Марамыгин М., Прокофиева Е., Маркова А. Виртуалды ақша (cryptocurrency) экономикалық табиғаты және пайдалану мәселелері, - Орал мемлекеттік экономикалық университетінің хабаршысы, 2018, № 2.
4. Криптоактивтердің тұрақтылығын бағалау теориясы.-Қаржылық аналитика: мәселелер мен шешімдер – қаржылық аналитика: ғылым және тәжірибе, 2019.

Міндетті медициналық сақтандыру жүйесіндегі инновациялар

А.Ж.Тиштықбаева¹, А.М. Мейрман², Д.Е. Ундикерова³

¹Қаржы кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.

^{2,3} «Экономика» мамандығының бойынша 3 курс студенттері
arnagul0707@mail.ru, aluamejрман@gmail.com, undikerova2002@icloud.com

^{1,2,3} академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды униерситеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Ел экономикасын дамытудағы қаржы секторын дамыту саясатының ең өзекті мәселелерінің бірі, қаржы нарығының маңызды құрамдас бөлігі ретінде Қазақстан Республикасы экономикасының сақтандыру секторының жай-күйін және экономиканың дамуын қамтамасыз ететін медициналық сақтандыру саласындағы инновацияларды және сәйкесінше қаржы нарығының тұрақтылығын нығайту және халықты қорғау үшін жағдай жасауға бағытталған дамудың жаңа бағыттарын әзірлеу; міндетті медициналық сақтандырудың жаңа жүйесін талдау.

Түйінді сөздер: сақтандыру секторы; міндетті медициналық сақтандыру; медициналық сақтандыру қоры (МӘМСҚ); МӘМС қорына аударымдар.